

E-TOPLUM:E-ÖRGÜTLENME

ÇG Koordinatörü

Prof.Dr. Ali YAZICI

KoordinatörYardımcısı

Saliha ARİFOĞLU

ÇG Başkanı

Necdet KESMEZ

ÇG Üyeleri

Nergiz ERÇİL

Zuhal MUTLU

1. GİRİŞ

1.1 Yaklaşım

Önce şu soruyu cevaplayarak başlamalıyız: *İletişim ve bilişim teknolojilerinin yaygın bir şekilde kullanılıyor olması toplumun örgütlenmesini gerçekten değiştirecek mi?* Kanımızca, bu soruya cevap verebilmek için önce başka bir soruyu cevaplamış olmak gerekir: *İletişim ve bilişim teknolojilerinin yaygın bir şekilde kullanılıyor olması toplumda üretim kalıplarını, modellerini değiştirecek mi?* Ekonomi teorisinde üretimin üç ana bileşenleri olan emek, sermaye ve toprağa ek olarak bugün artık çok ciddi ekonomistler dahi bilgi'yi de üretim faktörleri arasına kattıklarına göre, hem ikinci hem de ilk soruya olumlu cevap vermek gerekiyor. Zira üretim biçimi bütün üst yapı kurumlarını etkiler.

Böylece iletişim ve bilişim teknolojilerinin toplumun örgütlenmesini değiştireceğini saptadıktan sonra bu etkinin ne yönde olacağını iki ayrı açıdan araştırabiliriz:

1. E-Toplum nasıl örgütlenmelidir veya nasıl örgütlenecektir? (Vizyon)
2. E-Topluma erişmek için nasıl bir örgütlenme gereklidir? (Süreç)

Bu çalışmada bu iki yaklaşıma da yer verilecek ancak önce bir durum saptaması yapılacaktır.

1.2 Tanımlar

Bu çalışmada ileri sürülecek görüş ve düşüncelerin daha iyi anlaşılması için bir kaç terimin anlamları üzerinde biraz durmak gerekmektedir.

Toplum, yarı-kapalı bir sistem oluşturan bir insan topluluğudur. Bu topluluk üyeleri daha çok kendi aralarında iletişim ve etkileşirler ve aralarında hizmet, mal, bilgi alışverişi açısından sıkı bir dayanışma bulunur. Diğer taraftan, toplum, insanlar arasındaki ilişkiler ağı olarak da tanımlanabilir.

Görülüyor ki toplumun tanımındaki anahtar kelimeler *iletişim* ve *etkileşim*dir. Bu bakımdan İBT'nin toplum yaşamında öneminin artması, toplumu, *bilişim toplumu* veya *e-toplum* şeklinde yeniden isimlendirilmeyi haklı kılacak kadar derinden etkileyecektir. Bu suretle ortaya çıkan *Bilişim Toplumu* terimi yeni bir toplum tipini belirlemektedir.

Burada, İBT, üretim başta olmak üzere, tüm ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamın merkezinde yer almaktadır. Tarım ve sanayi toplumlarının izleyicisi sayılan Bilişim Toplumu teriminin son zamanlarda yerini e-Toplum terimine bırakmakta olduğunu görüyoruz. Diğer bir deyişle e-Toplum terimi ile Bilişim Toplumu terimi anlamdaş gibi kullanılmaya başlanmıştır. Biraz üzerinde durunca bu iki terimin benzer kavramları belirtmelerine rağmen tam olarak örtüşmedikleri anlaşılır. Kanaatimizce, Bilişim Toplumu terimi, daha çok bilgisayar ve İnternet başta olmak üzere bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamı değiştirecek olan dönüşümün, tümüyle tamamlanmış olacağı biraz ütöpik bir toplumu ifade ediyor. Buna karşılık *e-Toplum* terimi ile bilgisayar ve İnternet'in yanında radyo,

telefon, televizyon, faks gibi bütün elektronik araçların kullanılmaya başlandığı bir toplumu belirtmeliyiz. Yani bugünü değilse bile, çok uzaklardaki ütopyaı değil, yarını anlatmaya çalışmalıyız.

Türkçe'de *Information* ve *Knowledge* sözcükleri için iki ayrı sözcük bulunmaması, bazen *bilişim toplumu* terimi yerine *bilgi toplumu* teriminin kullanılmasına yol açmaktadır. Bununla beraber bugün artık Knowledge Society terimi daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Bilgi Toplumu (Knowledge Society) yerine *Knowledge Based Society* (Bilgi Temelli Toplum) terimi de kullanılmaktadır. Türkçe'deki terim kargaşalığını önlemek açısından bu terimin daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Bilgi temelli toplum, belki de yazının icadından beri içinde bulunduğumuz, ama bugün önemi fazlasıyla artmış olan durumu betimlemektedir. Bilgi Temelli Toplum “ en önemli varlık bilgidir” ve “en yararlı yatırım insana yapılan yatırımdır” şeklinde sloganlaştırılabilir. Burada toplumun amacı bilginin üretilmesini, dağıtımını ve kullanımını geliştirmek, iyileştirmek biçiminde özetlenebilir.

2. TOPLUM VE ÖRGÜTLENME

2.1 Toplum

Toplumun genelde üç bölüme ayrıldığı ileri sürülüyor:

- Devlet,
- Özel Sektör,
- Sivil Toplum.

E-Toplum teriminin bu üç bölümü de kapsadığı muhakkak olmakla beraber Toplumun devlet kesimi e-Devlet çalışmaları içinde, özel sektör kesimi ise e-Ekonomi ile ilgili çalışmalar içinde incelenecek olduğundan burada sadece sivil toplum üzerinde durulacaktır. Bununla beraber bugün içinde yaşadığımız dönemin en önemli öğelerinden birisi olan Çok Uluslu Şirketlere bir nebze değinmek yararlı olabilir.

Sivil toplum deyimi öncelikle toplumda yaşayan bütün bireyleri ifade eder. Doğaldır ki bu bireyler içine kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri ve hatta asker kişiler de girmektedir. Bireyin yaşamında çok önemli bir yeri olan aile, köy ve okul, sivil toplumun da en önemli öğeleridir. Diğer taraftan toplumdaki bireyler çeşitli amaç ve adlarla bir araya gelmekte, çalışmalar yapmakta, birlikte eylemlerde bulunmaktadırlar. Bu oluşumların başında dernekler, vakıflar, sendikalar, meslek odaları gibi tüzel kişiliği haiz örgütler gelmektedir. Bunlara genel olarak *Sivil Toplum Kuruluşu* adı verilmektedir. Tüzel kişiliğe sahip olmayan ve *Baskı Gurubu*, *Menfaat Grubu*, *Cephe*, *Hareket* şeklinde adlandırılan topluluklar da vardır. Dilimizde Sivil Toplum Kuruluşlarına Sivil Toplum Örgütü, Demokratik Kitle Örgütü gibi adlar da verilmektedir. Bu sonuncusu daha çok İngilizce'deki Non-Governmental Organization (Devlet içinde yer almayan kuruluş) anlamına kullanılmaktadır.

Bütün bunların dışında bir de *tarikât*, *cemaat*, *dergah*, *cem evi* gibi adlar alan ve insanları din ve mezhep bağlamında bir araya getiren oluşumlar bulunmaktadır. Bu oluşumlar, toplumun gerçekleri

arasında yer almakla beraber, e-Toplum'da örgütlenme biçimlerinin ele alınacağı bu raporun kapsamı dışında kalmaktadır.

Bu raporda aile, köy ve okul üzerinde durulduktan sonra sivil toplum kuruluşlarının e-Toplumdaki örgütlenmesi incelenmeye çalışılacaktır.

2.2 Örgütlenme

Örgütlenme ortak bir dileği gerçekleştirmek, bir düşüncüyü uygulamaya koymak veya bir hizmeti yerine getirmek ya da bir işi başarmak gibi amaçlarla iki veya daha fazla insanın belli bir düzen içinde bir araya gelmesi, örgüt ise bu şekilde ortaya çıkan oluşum olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre bir örgütten bahsedebilmek için öncelikle iki veya daha fazla insan bulunması gerekmekte, ama bu yetmemekte, iki öğeye daha ihtiyaç bulunmaktadır:

- Ortak bir amaç
- Düzen

Örgüt dediğimiz bu oluşum, güdülen amaç ve uyulan düzene göre adlandırılır; öyle ki aynı bireylerden ibaret olan bir insan kümesi, farklı amaçlar veya düzene göre farklı adlar alabilmektedir. Örneğin bir aile şirketinde “paydaşlar kurulu” ile “aile” aynı ögelerden oluştuğu halde farklı iki örgüt olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Bir örgütte yetkilerin dağılımı ve iletişim kanallarının biçimi ve karar alma süreçleri örgütten örgüte değişmekte, bu konulardaki düzenlemeler de örgütün tipini belirlemektedir. Gerek iş dünyasındaki ve gerek toplumun diğer kesimlerindeki örgütlenmelerin tarih içinde gelişime uğradığını yeni örgütlenme tiplerinin ortaya çıktığını görmekteyiz. Özel sektör şirketlerinin piramit (hiyerarşik), kurul, kurmaylar örgütü (uzman ekipleri), matris, karma gibi tiplere ayrıldıklarını görmekteyiz. Aynı tipten toplumun yapı taşlarını teşkil eden örgütlenmelerde de az veya çok söz konusu olduğu muhakkaktır.

Bu çalışmada toplumun elektronikleşme sürecinin bu tiplleşmeler açısından belirli bir eğilim gösterip göstermediği üzerinde biraz fikir üretilmesi gerekmektedir. Örneğin, İBT'nin yarattığı olanaklarla uzaktan-çalışmayöntemi ne dereceye kadar yaygınlaşabilir ve bu örgütlerin yapılanmasında ne gibi değişiklikler doğuracaktır?

3. VİZYON

3.1 Görünen Köy

Yukarda e-Toplum teriminin, elektronik araçların etkin, yararlı ve yaygın bir biçimde kullanıldığı, çok uzaklarda olmayan, belki de hemen yarın gerçekleşecek olan bir toplumu anlattığı ileri sürülmüştü. Gerçekten, bugün özellikle gelişmiş ülkelerde geleceğin ucu net olarak görünmeye başlamıştır. Geleceğin bugün görünmekte olan ipuçlarını kısaca şöyle sıralayabiliriz:

- Küresel ısınma başta olmak üzere Çevre Sorunları büyüyor.
- Çok uluslu şirketler ekonomik alandaki hegemonyalarını hızla siyasi alana kaydırıyor.

- İkinci Dünya Harbi sonrasında Avrupa'da Demir-Çelik Birliği olarak başlamış bulunan Ekonomik bütünleşme giderek siyasal bütünleşmeye doğru gidiyor.
- Ulus devlet, ulusal egemenlik kavramları aşınıyor.
- Buna karşılık ulusal sınırlar içindeki etnik gruplar bağımsız devletler haline geliyor ve
- Küreselleşme adını verdiğimiz süreç dolu dizgin yol alıyor.

Bu süreç ve olgular arasında yer alan küreselleşme bizi yakından ilgilendiriyor. Zira bunun temelinde yatan nedenlerin başında iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler gelmektedir. Ayrıca, iletişim ve bilişim hizmetleri, küreselleşme sürecinde en çok etkilenen alanlardan birisi durumundadır.

Küreselleşen dünyada, iletişimin kolaylaşması ve yaygınlaşması yanında, sermaye ve emeğin ülkeler arasında serbest dolaşımı da sağlanmış olduğundan Çok Uluslu Şirketlerin gücü artmış olacaktır. Buna karşılık iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin yardımıyla hem kurum ve kuruluşların yeniden yapılanma ve bütünleşme aşamalarının ve hem de toplumsal katılımın tam olarak gerçekleşmesi suretiyle, Devletin elektronikleşme süreci tamamlanmış olacaktır. Bu gelişmeler sonunda toplumda saydamlık ve katılımcılık artacağından kirtasiyecilik ve yolsuzluk azalacak, daha bireye ve insana yönelik bir sistemin kurulması mümkün olacaktır.

3.2 Genel Eğilimler

Bugünden ortaya çıkmakta olan bu gelişmelerin hem nedeni ve hem de sonucu olarak yaşanmakta olan genel eğilimler üzerinde biraz duralım.

- İş Süreçleri: İBT'deki gelişmeler, kaçınılmaz olarak, toplumun her üç kesimindeki, yani Devlet, Özel Sektör ve Sivil Toplumdaki, iş süreçlerinin yeniden tasarlanmasını gerektirecektir.
- İlişkiler: İBT'deki gelişmeler dolayısı ile artan, hızlanan ve kolaylaşan iletişim hem örgüt içinde ve hem de örgütler arasındaki ilişki düzeyi yükselecek ve çeşitlenecektir.
- Bilim ve Teknoloji: İBT bilginin (information) üretilmesi, saklanması, sınıflandırılması, yayılması, ve paylaşılması işlemlerini kolaylaştıracığı için Ar-gE faaliyetleri gelişecek, bilim ve teknolojinin ilerleyecektir.
- Kültür: Bilginin (information) üretilmesi, saklanması, sınıflandırılması, yayılması, paylaşılması işlemlerinin kolaylaşması kültürün, halk kitlelerine yayılması sonucunu doğuracağından, popüler kültür yaygınlaşacak, edebiyat ve sanattaki derinlik ve inceliklerin kaybolması tehlikesi belirecektir.
- Demokrasi: Temsili demokrasi giderek daha katılımcı bir nitelik kazanacaktır.

Bu genel eğilimlerin bazılarını biraz daha yakından bakmak yararlı olacaktır.

3.3 Bilgi Zenginliği

Bugün, bilgisayar sistemlerinin kullanımının yaygınlaşması ve İnternet'in yaşamımıza girmesi ile bilgilerin derlenmesi, üretilmesi, sınıflandırılması, saklanması ve sorgulanması gibi işlemler çok kolaylaşmış ve ucuzlamış, bunun sonucu olarak da insanlar ve toplum daha önceleri hayal bile

edilemeyecek derecede bir bilgi zenginliğine kavuşmuşlardır. İşte e-Toplumun en önemli özelliği olan bilgi zenginliği böylece ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Öncelikle İBT sayesinde gereken teknik olanaklar ve ortam yaratılmış olduğu için, saydamlık bir ham hayal olmaktan çıkmıştır. Toplumda tam saydamlığın gerçekleşmesi artık sadece uygun yasal düzenlemelerin yapılmasına bağlıdır. Bütün ileri ülkelerde bir taraftan Bilgi Edinme Özgürlüğü diğer taraftan da Kişisel Verilerin Korunması hakkındaki yasaları kabul edilmiş olduğundan bu konuda da şimdiden önemli ilerlemeler kaydedilmiş bulunmaktadır.

Bilgi zenginliğinin en önemli kaynağı olan Internet yanında e-Kitap, e-Kitaplık, e-Arşiv gibi buluş ve yeniliklerin ortaya çıkması ile, bilgi yalnız mutlu bir azınlığın değil, herkesin sahip olabileceği bir meta haline gelmiştir. Bireylere sınırsız bir gelişme ve özgürlük getiren bu bilgi zenginliği, hem genel olarak toplumu etkilemeye başlamış, hem de aile, okul, STK gibi toplumun yapı taşlarının örgütlenmelerinin değişimine yol açmıştır.

3.4 İlişki Yoğunluğu

Toplumun alt bölümlerini oluşturan Aile, Okul, Üniversite, Kamu Kurumu, Şirket, Sivil Toplum Kuruluşu, Hükümet, ve Parlamento ögeleri arasında yoğun bir ilişkiler sistemi bulunmaktadır. Toplum içindeki yapıyı daha iyi anlamak için Şekil 1.'e bakabiliriz. Buradan da görüleceği gibi, toplum içindeki her bir öge, diğer ögeler ile bir etkileşim içindedir. Öncelikle Bilgi ve hizmet (veya mal) alışverişi olarak karşımıza çıkmakta olan bu etkileşim yukarıdaki küçük örneklem içinde bile gösterilemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu ilişkiler sistemine para alışverişleri de eklendiği takdirde resim daha da karmaşılaşacaktır.

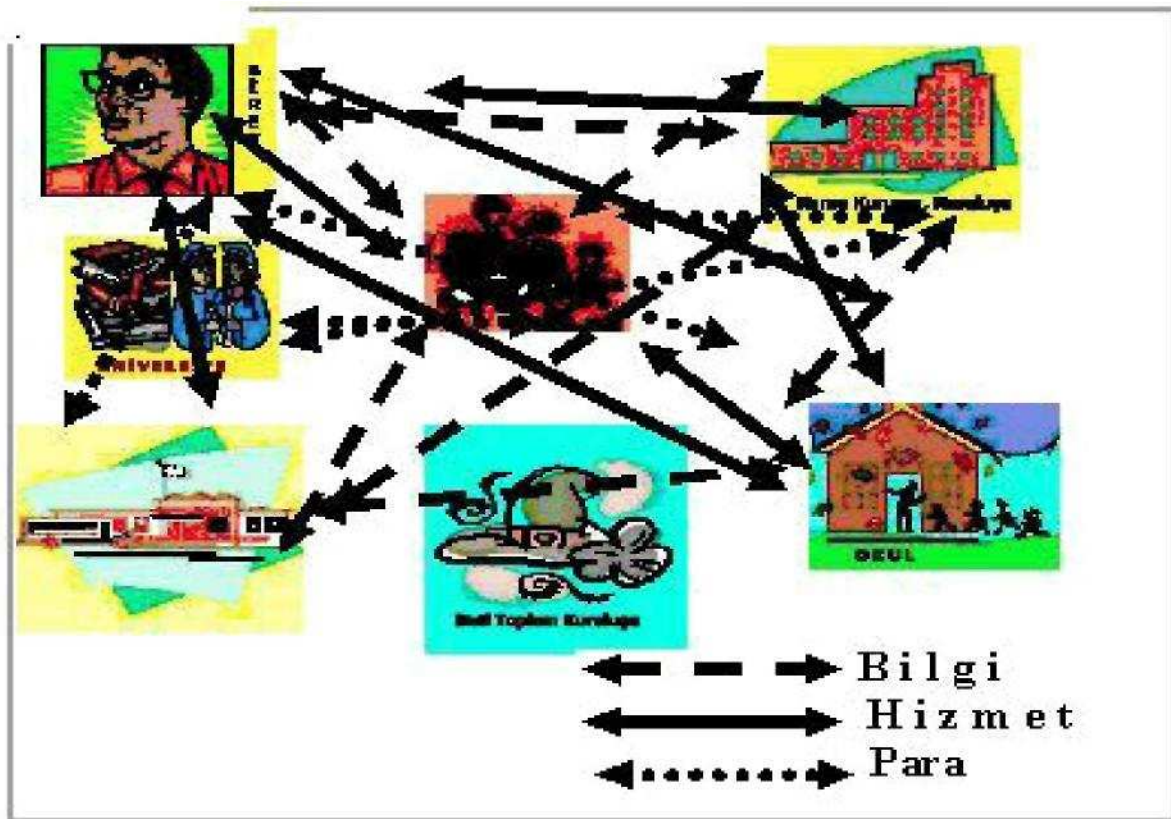
Örneğin bir aile çocuklarını okula göndermekte ve devlet ya da özel örgütlenmeler ile oluşmuş bu yapı içinde çocuklarının en iyi şekilde eğitim almasını istemektedir. Bu durumda gerek bir örgüt olarak okulun, gerekse ailenin birbirleri ile bir etkileşim içinde olması kaçınılmazdır.

Okullar ailelerden mümkün olduğunca fazla katkı beklemekte, aileler ise okullardan, çocuklarının iyi şekilde eğitim almasını istemektedir. Okul ile aile arasındaki etkileşim ne kadar yoğun olursa, süreç içinde beklentilerin elde edilmesi o kadar daha kolay gerçekleşebilecektir.

Aynı şekilde, birey ailesi ve işi ile ya da diğer bireyler ve aileler ile; aileler de birbirleri ile; hem birey hem de aileler kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile bilgi, hizmet para ilişkileri içindedir. Ticaret ve sanayi kuruluşları bir yandan çalışanları ve kamu kurum ve kuruluşları ile hizmet, bilgi alışverişi şeklinde ilişki içinde bulunurken, diğer taraftan, bireyler, aileler ve diğer kamu ve özel kurum ve kuruluşlar gibi toplum ögeleri ile müşteri veya alıcı sıfatıyla hizmet, bilgi ve para ilişkisi içindedirler.

İBT'nin yaygınlaşması ile bilgi alışverişi başta olmak üzere bütün bu etkileşimlerin hem konularının çeşitleneceğini ve hem de yoğunluğunun artacağını bekleyebiliriz. Bu sürecin • Bilgi birikimini ve paylaşımını artıracığı,

ve bu gelişmelerin sonunda bireylerin ve halkın mutluluğunun artacağı umulabilir.

Şekil 1. Toplum Öğeleri ve İlişkileri

3.5 Uzaktan-Çalışma

E-Toplumda örgütlenme açısından, iş süreçlerinde yaşanacak gelişmelerin en önemlisinin, kişinin işyerine gitmeden, bulunduğu yerden İBT'den yararlanarak görevini yerine getirmesi anlamına gelen uzaktan-çalışma (telework) olduğunu düşünmekteyiz. Zira, uzaktan-çalışma yalnız kurum veya kuruluştaki iş süreçlerinin ve örgütlenmenin yeniden belirlenmesini zorunlu kılmakla kalmayacak, toplumun örgütlenmesinde daha pek çok değişikliği beraberinde getirecektir. Örneğin ailenin yapısı ve işlevi değişikliğe uğrayacak, ulaşımın yeniden yapılandırılması gerekecek, iletişimin önemi daha da artacak, buna karşılık sosyal yaşam ve insanlar arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanacak, muhtemelen üretilcek hizmet ve malların niteliği ve niceliği de bu değişikliklerden etkilenecektir.

Yalnız uzaktan-çalışma tasarısının ne derecede hayata geçirilebileceği henüz çok belli değildir. Bu olanağın, iletişim ve bilişim tutkunlarının gerçekleşememiş bir rüyası olarak kalması tehlikesi henüz atlatılamamıştır.

Gerçekten bugün uzaktan-çalışma yöntemi, ileri ülkelerde bile pek kısıtlı bir alanda uygulamaya konulmuştur. Bu yavaş gelişmenin nedenleri üzerinde duran sosyal bilimciler, uzaktan-çalışma gibi, toplumda yerleşmiş üretim kalıplarının yerine yeni oluşturulan üretim kalıplarının geçebilmesi için başlıca iki koşulun sağlanmış olması gereğine işaret etmektedirler:

1. Yeni üretim kalıbıyla ilgili iş süreçlerinin teknik standartları belirlenmiş ve yaygın olarak kullanılacak duruma gelmiş olmalıdır.
2. Yeni üretim kalıbının uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal buluş ortaya konulmuş ve bu buluşun, toplum açısından bir risk taşımadığı kanıtlanarak, bir şekilde toplumun onayı alınmış olmalıdır.

Aşağıdaki şemada bir teknik buluşun yaygın olarak uygulanmaya başlanması için geçirilmesi gereken evreler gösterilmektedir:

Bugün, uzaktan-çalışmayı sağlayacak teknik buluşlar yapılmış, gereken yenilikler hemen tümüyle geliştirilmiş bulunmaktadır. Bu buluş ve yeniliklerin uygulamaya konulması için gerekli olan iletişim olanakları, veri tabanlarına erişim yöntemleri, güvenlik önlemleri, Web tabanlı çözümler gibi teknik alt-yapı da önemli ölçüde hazır bulunmaktadır. Hatta, bir çok ülkedeki mevcut yasal düzenlemelerin, olumlu bir bakış açısı ile yorumlandığı takdirde, uzaktan-çalışmaya uygun durumda olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, teknik standartlar da belirlenmiş durumdadır. Eksik olan toplumsal yeniliklerin netleşmemiş olmasıdır. Toplumsal buluşlar netleşmeden de toplumsal standartlar ortaya konamamaktadır.

Toplumsal yenilik, bir teknik buluşun, bir toplulukta kullanıma konulması için o toplulukta işlem bazında görüş birliğine varılmış olması şeklinde tanımlanmaktadır. Uzaktan-çalışma bağlamında, büyük firmaların daha çok direnç gösterdikleri, buna karşılık küçük firmaların oldukça önemli ilerlemeler kaydetmekte oldukları gözlemlenmektedir. Bu alandaki katılıkların nedeni olarak, yöneticilerin, yenilikleri benimsemek ve özümsemek için gerekli zihin yapısı yerine yeniliklere karşı çıkan bir kültüre sahip olmaları ve bu yüzden yeniliklere karşı durmaları gösterilmektedir. Diğer taraftan yöneticilerle çalışanlar arasında işbirliği ve uzlaşma ortamının bulunmaması da bu katılıkların yumuşatılmasına engel teşkil etmektedir.

Uzaktan-çalışmaya dirençle ilgili psikolojik ve kültürel nedenler yanında ekonomik bir gerekçe de bulunmaktadır. Çalışma koşullarının değiştirilmesi, hemen her zaman tedirginliklere yol açmakta

ve kısa vadede verimlilik düşüşlerine neden olmaktadır. Kuruluşlarda kısa vade hakkındaki tahminlere uzun vadeli öngörülerden daha çok önem verme eğilimi hakimdir. Yöneticiler de, kısa vadeli riskler yüzünden, uzun vadeli kazanım ihtimalini çoğu kez göz ardı etmektedirler. Bu tavır alış, uzaktan-çalışmanın yaygınlaşma sürecinin yavaşlamasına neden olmaktadır. Bununla beraber küçük kuruluşlarda başlamış olan uzaktan-çalışma uygulamalarının giderek hızlanacağını, çok şiddetli bir karşıt gelişme olmadığı takdirde, önümüzdeki on-yıllarda bugün kurulan hayallerin gerçekleşeceğini, kuruluşların sanal örgütler haline dönüşeceğini ileri sürmek fazla uçuk bir kehanet sayılmamalıdır.

3.6 E-Öğrenme

İBT'deki gelişmeler, çok önceleri posta aracılığı ile başlamış olan uzaktan-eğitime yeni boyutlar kazandırdı; öyle ki uzaktan-eğitim, neredeyse, klasik sınıf eğitimi ile boy ölçüşecek duruma geldi. E-öğrenme terimindeki "E" elektronik sözcüğü yerine kullanıldığına göre, televizyon gibi kitle iletişim araçlarından yararlanılarak yürütülmekte olan eğitim programlarını da kapsadığı söylenebilir.

Bununla beraber, e-Toplumda, örgütlenme yapısını değiştirebilecek bir yöntem düşünüüyorsa, e-Öğrenme terimini etkileşimli bir eğitim şeklinde algılamak daha uygun olur. Bu bakımdan ağ yapıları, çoklu-ortamlar, içerik anagiritleri (portal), arama motorları, elektronik kitaplıklar, Web tabanlı sınıflar gibi yeni mekanizmalar söz konusudur.

E-Öğrenme ve modern uzaktan-eğitim deyimleri ile herhangi bir zamanda herhangi bir yerde yürütülebilen çevrim-içi öğrenme sistemleri, sanal sınıflar, BDT (Bilgisayar Destekli Eğitim) gibi yaklaşımların tümü akla gelmekle beraber, geleceğin biçimlendirilmesinde asıl önemli yöntem, çevrim-içi kayıt, çevrim-içi eğitim malzemesi, çevrim-içi destek, çevrim-içi değerlendirme ve çevrim-içi yönetsel işlemleri içeren Çevrim-içi Öğrenme Sistemleridir.

Son yıllarda uzaktan-eğitim ve e-Öğrenim alanında önemli adımlar atıldığını görüyoruz. Bu adımların, çok uzak olmayan bir gelecekte yaşanacak gelişmeler yanında çok küçük kalacağı muhakkaktır. Aşağıda e-Toplumda okul ve üniversitelerin örgütlenmeleri üzerinde ayrıca durulacaktır.

4. SÜREÇ

4.1 Değişim

E-Toplumun oluşumu sürecinde, aynı sırayla olmasa bile, aşağıdaki evrelerden geçilmesinin zorunlu olduğunu düşünmekteyiz:

- Bilgiye ve iletişim yapılarına genel erişimin, yani bireyler ve halk için kolay erişim olanaklarının sağlanması,
- Toplumun bütün düzeylerinin bilgi-tabanlı elektronik yapılanmalara adaptasyonunun sağlanması,
- Elektronik yapılanmadan doğacak katkıyı artıracak ortamların oluşturulması,
- Kamu ve özel kuruluşların yeniden yapılanmaları tamamlanarak etkin, yetkin ve şeffaf bir yapıya kavuşturulması,

- Kamu ve özel kuruluşlarca sunulan hizmetlerin e-Hizmete dönüştürülmesi

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, İBT'nin yaygın olarak kullanılması toplumun örgütlenmesinde zorunlu bazı değişimlere yol açacaktır. Öncelikle kamu ve özel kurum ve kuruluşlar vermekte oldukları hizmetlerin biçimini ve yapısını bu yeni ortama hazırlamak durumdadırlar. Ancak bunun ötesinde, bu kurum ve kuruluşların yapılanmalarında nasıl bir değişim olacaktır?

Bu değişimin iki aşamada gerçekleşeceğini söyleyebiliriz:

- Geçiş ve uyarlanma (adaptasyon) süreci veya aşaması
- Sürdürülebilir sistemin oluşturulması süreci veya aşaması

Bu iki aşamada gerçekleşmesi beklenen değişimleri aşağıdaki başlıklar altında özetleyebiliriz:

- İş tanımları değişecek, yeni iş tanımları ortaya çıkarken, eski bazı iş tanımlarına gerek kalmayacaktır.
- Mevcut sistemdeki iş tanımlarına göre belirlenmiş olan öncelik ve önem sıralamaları yeni iş tanımlarına göre yeniden belirlenecektir.
- Ortak bilgi sistemlerinin oluşumu için yeni yapılanmalara ihtiyaç duyulacaktır.
- İş tanımlarındaki değişim zorunlu olarak örgütlenmede de değişime neden olacaktır.
- Yeni örgütlenmeyle ortaya çıkan yapıların gerçekleştirilmesine yönelik destek yapılarının oluşturulması gerekecektir.
- Karar destek sistemlerinin yeniden yapılandırılması gerekecektir.

Değişim yaşanacak olan durum ve olaylara birkaç örnek vermek yararlı olabilir. Bunlardan birisi bilgi ve kaynak yönetimi ile ilgili iş tanımlarıdır. Bu konu e-Topluma geçişte önemli bir iş tanımı olarak karşımıza çıkabilecek ve oldukça önemli bir derecede örgütü etkileyecektir. Diğer önemli bir değişim nedeni elektronik hizmetlerin oluşturulmasıdır. Şeffaflığın gerçekleştirilmesi ve bunun sürdürülebilir, sağlıklı bir işleyişe kavuşturulması da aynı şekilde önemli bir değişim kaynağıdır. Bütün bunların gerçekleştirilmesi, başka yeni iş tanımlarını gerektirecektir. E-topluma geçişte, bilgi ve erişim güvenliklerinin sağlanması konuları da yeni boyutlar kazanacak olduğundan bunların da yeniden ele alınması gerekecektir.

Yukarıda da sözü edildiği gibi, değişime insanların ve örgütlerin bir direnç göstermeleri kaçınılmazdır. Bu direncin önemli bir nedeni yenilikle beraber ortama bir belirsizliğin hakim olması ve bu ortama karşı kaçınılmaz olarak bir korku ve kaygı duygusu yaşanmasıdır. Çünkü bu değişim toplumdaki bütün sosyo-ekonomik koşullar, yaşam kalitesi, güvenilirlik gibi birçok unsurun yeniden tanımlanmasına neden olacaktır. Bu bakımdan, değişime karşı direnci kırmadaki en geçerli yöntem, belirsizlik yaratan hususların ortadan kaldırılması ve yeni oluşumun toplumun tüm kesimleri tarafından tam olarak anlaşılmasının sağlanmasıdır.

Bütün bu faktörler göz önüne alındığında örgütlenme yapısındaki en önemli değişimin akıllı ve kendi kendine öğrenen örgütlenmeye doğru olacağını söylemek mümkündür. Bu öngörüler biraz daha

somutlaştırmak adına, toplumun yapı taşlarından üçünün (aile,köy,okul ve STK) e-Toplumda kavuşacağı yeni işlevler ve yapılanmalar hakkındaki düşüncelerimiz aşağıda açıklanmaktadır.

4.2 Aile

Aile, birbirlerine kan bağıyla veya evlilik dolayısı ile bağılı bulunan insanlar topluluğudur. Çağlar boyunca çeşitli evrelerden geçmiş olan aile kurumu bugün geline aşamada (sanayi toplumunda) ana, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile haline gelmiştir. Modern toplumlardaki en yaygın kalıp budur. Geleneksel topluluklarda aile bir ekonomik birimdi. Bugün, her ne kadar ailenin ev ekonomisi teriminin kullanılmasını haklı kılacak bir ekonomik işlevi var ise de aileye bir üretim birimi olarak bakılmamaktadır.

İBT'deki gelişmeler dolayısı ile ailenin tekrar bir üretim birimi haline gelmesi ancak uzaktan-çalışmanın yaygınlaşması halinde mümkün olabilecektir. Bu takdirde de, aile belli bir mal veya hizmetin ortaklaşa üretildiği bir kuruluş olmayacak, ama ev (yuva) aile bireylerinin değişik amaçlar veya patronlar için çalıştıkları bir işyeri durumuna gelecektir.

Evin işyeri niteliğini kazanması ile evin mimarisinde ve fiziksel özelliklerinde zorunlu olarak bazı değişiklikler yapılması gerekecek, ayrıca, aile bireylerinin çalışma, dinlenme, beslenme işlerinin yeri, zamanı ve biçimi de değişikliklere uğrayacaktır.

E-Toplumda ailelerin örgütsel yapısına etki yapabilecek diğer bir öge ise e-Toplumun bilginin üretilmesi, saklanması, erişilmesi ile ilgili süreçlere getirilecek olan yeni olanaklarla ilgilidir. Bu arada aile yaşamını etkilediği ölçüde aile bireyleri arasındaki ilişkilerin değişeceği kanısına varmak pek mümkün görülmemektedir. O halde bilişim toplumunda aile kurumu, başka etkenlerle ortadan kalkmadığı takdirde, örgüt yapısı açısından fazla değişikliğe uğramayacaktır.

Toplumun en küçük yapı taşları arasında aile ilk sırayı almaktadır. Ancak bunun ötesinde kentleşmeye doğru giden yolda, köylerin ve küçük yerleşim birimlerinin önemi yadsınamaz. Köylerimizde e-Topluma doğru örgütlenmeyi nasıl yapılandırmalıyız? Köylerimiz kendilerine özgü üretimiyle, özgün yapılarıyla, doğasıyla ülkenin en önemli unsurlarıdır. Üretimini, doğasını, kendisini dış dünyaya tanıttığı oranda da dışa açılabilir, kendisine yeni pazarlar yaratabilir, üretimini artırabilir, eğitim seviyesini artırabilir ve ülke ekonomisine olan katkısını önemli ölçüde büyütebilir. Kısacası e-Toplum projesinden birçok farklı biçimde köylerimizin kendilerine fayda sağlaması mümkündür.

Köylerimizin en önemli problemlerinden birisi de kaynak eksikliği, eğitim fırsatlarından kütüphanelerden, bilgi pınarlarından uzak oluşu ve kendi ürününü diğer pazarlara tanıtmakda yeterli kabiliyete ve altyapıya sahip olmaması sıralanabilir. Bu sorunların varyasyonları, köylerimizde yaşayan kişilerin yeterli sağlık hizmeti alamamasından, kendisini geliştirme yönünde yeterli fırsata sahip olamamasına kadar bir çok yönde köy yaşamını etkilemektedir.

Peki e-Toplum köy yaşamını nasıl etkileyebilir? E-Toplum yapılanmasında köylerimizin rolü ne olmalıdır? Bu noktada belki de henüz okuma yazma öğrenmeye bile fırsat bulamamış bu vatandaşlarımıza yeni ufuklar ve imkanlar açılabilir.

Köylerimizde, okur yazar olmayan vatandaşlarımızın bile kullanabileceği gece ve gündüz, günün her saatinde kullanıma açık birer merkezin kurulması ve köylülerimizin bu merkezleri yoğun olarak kullanımının sağlanması bu geçişi kolaylaştıracaktır.

Köylülerimizin, başedemediği bir hayvan hastalığının çaresini Internet'te ararken bulmak, daha önce hiç karşılaşmadığı ve ürününü yıkıp giden bir hastalıkla nasıl başedeceğini buradan öğrenmek, kendi deneyimlerini yöredeki ve ülkedeki diğer köylülerle paylaşmak, birbirlerinin tavsiyesini alabilmek, kendi yöresine özgü ürünlerini dünyaya tanıttığı, ürünlerini ve tüm alışverişlerini Internet üzerinden yapabildiği bir ortamda düşünmek çok büyük bir hayal mi acaba? Aslında, bundan sadece birkaç yıl önce Internet'in varlığından bile haberi olmayan toplumumuzda, bugün hemen hemen her bir organizasyonun kendisine bu ortamda ticaretin her türlüünün tamamen elektronik olarak yürütüldüğünü görüyoruz. Bu hızlı gelişme, köylerimizin de bu ortamdan nasibini alacağı günlerin çok yakın olduğu ve hatta bazı yörelerimizde bunun gerçekleştiğini görmekteyiz.

4.3 Okul

Bir eğitim kurumunda İBT'den yararlanılmaya başlanması ile eğitimin kalitesi yükselirken sorunların daha kısa zamanda aşılmasının mümkün olacağı düşünülmektedir. Örneğin bir taraftan aile, çocuklarının eğitim kurumu içindeki başarı ve başarısızlıkları, karşılaştığı sorunlar, kurum içindeki diğer problemler konusunda bilgi sahibi olurken, diğer taraftan da eğitim kurumu, ailelerden beklentilerini onlara düzenli olarak aktarma olanağını bulacaktır. Bu suretle sorunların üstesinden gelinmesi daha kolay ve hızlı olacak ve ailenin çocuklarının en iyi şekilde eğitilmesi beklentisi çok daha yüksek bir oranda karşılanmış olacaktır.

Günümüzde bu etkileşim belli koşullarda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu yüzden İBT okul içindeki hem eğitim, hem de yönetim süreçlerini etkilemeye şimdiden başlamıştır. E-Toplum içinde bu etkileşimin çok büyük oranlara varması mümkündür. Bunun gerçekleştirilmesi için bazı koşullar (aşamalar diye de okuyabilirsiniz) vardır:

- Eğitim kurumu, bir örgüt olarak, kendi yapısı içinde yer alan ve aileyi ilgilendiren tüm işleyişi, ailelere şeffaf olarak, elektronik ortamda sunabilecek bir sisteme sahip olmalıdır.
- Aile, bu bilgilerden en iyi şekilde yararlanabilmesi için gereken donanım ve kültüre sahip olmalıdır.
- Tarafların bu sistem içinde birbirleri ile kolaylıkla iletişime girebilmelerini ve bilgileri paylaşabilmelerini sağlayacak ortam yaratılmış olmalıdır.

Bu koşullar toplum içindeki her türlü hizmetin kalitesinin artırılmasını ve beklentilerin en iyi şekilde karşılanmasını sağlayacaktır.

Yukarda e-Öğrenimin tanımı ve kapsamı konusunda biraz duruldu. E-Toplumda bile e-öğrenimin sınıf öğretiminin yerini tümüyle alacağı beklenmemelidir. Bununla beraber İBT'nin eğitim kurumlarında şimdiden başlamış olan etkisinin çok ileri boyutlara varacağı muhakkaktır. Öyle ki e-Toplumda eğitim tümüyle yeni bir yapıya kavuşmuş olacaktır.

Bu takdirde eğitim kurumlarının uğrayacağı olası yapısal değişimler konusunda bazı öngörülerde bulunmaya çalışalım. Önce var olan sistemdeki iş tanımları ile ilgili öncelikler ve önem sıralamalarında olabilecek değişiklikler üzerinde duralım:

- Tüm öğrenci işlemlerinin otomatik olarak elektronik ortamda gerçekleştirilebiliyor olması nedeniyle öğrenci işleri birimlerinin, personel adedi, iş yoğunluğu ve kuruluş içindeki önemi ve önceliği azalacaktır.
- Fiziksel olarak öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin yerleşke içinde, ya da okul/üniversite binasında bulunma gerekliliğinin ön koşul olmaktan çıkması nedeniyle bu amaçla verilen hizmetler açısından oluşmuş olan örgüt yapıları ya ortadan kalkacak ya da eski önemini yitirecektir. Örneğin öğrenci ve personel servis hizmetleri, çay ocakları, kantin işletmecilikleri, temizlik hizmetleri gibi.
- Hizmetlerin ve bilgi alışverişinin yoğun olarak elektronik ortamda yapılıyor olması nedeniyle, bürokratik işlemlerde, onay işlemlerinde, dosyalama sistemlerinde, sekreterlik hizmetlerinde farklı yapılanmaların oluşması söz konusu olacak ve örgüt şemasında yer alan ve bu alanda hizmet veren bazı birimler yok olacak ya da önemi azalacaktır.

Öte yandan, eğitim kurumunun yeniden yapılanması ve ortak bilgi sistemlerinin oluşumu sonunda yeni bazı süreçler ortaya çıkacak, yeni birimler kurulacaktır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

- Yeni yapılanmalar ve akıllı sistemlerle bilgi sisteminin desteklenmesi sonucunda mevcut bilgi sisteminin sağlıklı biçimde işleyecek düzeye erişmesi sağlanacak, bunun sonucunda bir taraftan eğitim ve yönetimle ilgili çözümleme ve değerlendirmeler kolaylaşması ve iyileşmesi olanağı doğacak, diğer taraftan da bu işleri yetkin bir biçimde yapılmasını sağlamak üzere bilgi teknolojileri konusunda uzman birçok yeni kadronun oluşması gerekecektir.
- Akademisyenler, diğer çalışanlar, öğrenciler ve aileler arasında karşılıklı veya çapraz ilişkilerin fazlalaşması nedeniyle, elektronik ortamda kurulacak olan iletişim sisteminin önemi ve yoğunluğu zorunlu olarak artacak bunun sonucu olarak da yeni yapılanmaların oluşturulması söz konusu olacaktır.
- Geçiş döneminde akademisyenlerin, diğer görevlilerin, öğrencilerin ve sistem içinde yer alan diğer öğelerin yeni örgüt yapısına geçişini ve sistemdeki varlıklarını sağlıklı bir biçimde sürdürmelerini sağlamak için gerekli olan eğitim yeniden yapılacaktır.
- Bu yeni süreçlerin oluşması ve birimlerin kurulması için önce bazı yeni Destek Yapılarının oluşturulması gerekmektedir:
- E-Öğrenme ortamında yeni eğitim-programlarının (müfredat) hazırlanması, yeni Öğrenme Yönetim Sistemlerinin (ÖYS) kurulması ve yönetilmesi, yeni Değerlendirme Sistemlerinin oluşturulması gerekeceği için bu konularda birçok yeni uzman kadrolara ihtiyaç duyulacaktır.
- Sistemlerin güvenli olarak çalışmasının sağlanması yeni oluşum içinde çok daha önemli bir gereksinim olacaktır. Bu amacı sağlamak üzere yeni güvenlik yaklaşımlarının ve destek birimlerinin oluşturulması zorunlu olacaktır.

Bütün bunların ötesinde gerek kendi kendine öğrenen yeni akıllı örgüte doğru geçişin sağlanması sürecinde ve gerekse bu geçiş sonundaki sistemin sürekliliğinin sağlanması aşamasında önemli bir unsur olarak Karar Destek Sistemleri karşımıza çıkmaktadır.

Eğitim kurumları karar destek sistemlerini bu amaçlara yönelik olarak yeniden yapılandırmak ve bu yönde sistemi destekleyecek olan yeni süreç ve birimleri kendi yapısı içinde oluşturmak durumunda kalacaktır.

4.4 Gönüllü Kuruluşlar

Gönüllü Kuruluş, bireylerin belli bir amacı gerçekleştirmek, bir işi kotarmak ya da bir düşünceyi yaymak ve yaşatmak amacıyla belirli bir süre için veya süresiz olarak bir araya gelerek dernek, vakıf, birlik, cephe, forum, hareket gibi adlarla kurdukları tüzel kişiliği olan veya olmayan bir topluluk olarak tanımlanabilir. Bu tanım yukarda, sivil toplumun en önemli öğelerinden birisi olduğu ifade edilen STK'ları da içine almaktadır. Bu tanımda belirlenen oluşumlar, e-Toplum' da çok çeşitlenip artacağı için, sivil toplum kuruluşu teriminin amacı tam olarak karşılayamayacağı düşünülmektedir. Bu bakımdan bu çalışma bağlamında gönüllü kuruluş teriminin daha uygun olduğu sanılmaktadır. Bununla beraber, STK teriminin bugün kazandığı yaygınlık göz önüne alınarak STK terimi daha çok kullanılmaktadır.

STK'lar bugün daha çok bilim, kültür, eğitim, sağlık, hayırseverlik konularında faaliyet göstermektedirler. E-Toplumda bu önemli görevlere ek olarak yeni ve çok önemli bir görevin daha, bazı kuruluşlarca üstlenilmesi gerekmektedir.

Bu görevi, e-Devlet bağlamında toplumsal katılım açısından, yurttaş, birey ve halk ile kamu kurum ve kuruluşları (Devlet) arasında bir arayüz oluşturmak şeklinde tanımlayabiliriz.

Biliyoruz ki e-Devletin topluma ve insana yönelik bir işlev görebilmesi, daha açık bir ifade ile devletin asıl amacına uygun bir işlev kazanması toplumsal katılım ile mümkün olmaktadır. Bununla beraber,

- İnternet erişiminin çok yaygınlaşmamış olması,
- Halkın bilişim kültürü düzeyinin düşük olması,
- Toplumda katılımcılık ruhunun yeterince gelişmemiş olması,
- Medeni cesaret eksikliği

gibi durum ve koşullar dolayısı ile yurttaşların ve halkın kendi duygu ve düşüncelerinin belirlenmesi, formüle edilmesi ve ilgililere, yetkililere ve kamuoyuna iletilmesi için bir mekanizmaya ihtiyaç bulunmaktadır. E-Devlet kurulurken toplumsal katılım için gerekli anagiritlerin (kapıların) oluşturulması gereği yerine getirilse bile bu anagiritlerden yararlanmayı engelleyecek durum ve koşullar ortadan kaldırılmamışsa istenen sonuç alınamayacaktır.

Gerçekten, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçildiğinde, esas olan sivil toplumun görüş, düşünce, dilek, eleştiri ve yakınmalarının ilgili ve yetkililere aktarılabilmesidir. Bu aktarımın en iyi şekilde yapılabilmesini sağlayacak kanal ve mekanizmalar oluşturulmadan amaca ulaşamayacaktır. İşte birey, yurttaş veya halkın bu aktarımı doğrudan yerine getirmede yetersiz kaldığı durumlarda, gönüllü kuruluşlar bir arayüz olarak işlev göreceklerdir.

Arayüz olma işlevinden doğan bir başka görev, –yani Çok Uluslu Şirketlere karşı bireylerin, yurttaşların ve halkın, hak ve özgürlüklerinin korunması görevi-ortaya çıkacaktır. Çok Uluslu Şirketler, bugünden bütün Dünyada büyük bir ekonomik güç ve hatta siyasal etkinlik kazanmış bulunmaktadır. Bu gücün yurttaşların ve halkın yararlarına aykırı bir biçimde kullanılmasını önleme konusunda bürokrasinin ve hatta siyasi kadroların yetersiz kalacağı durumlar ortaya çıkması olasılığına karşı STK'lar önemli bir güvence olabileceklerdir.

E-Toplumda, İnternet başta olmak üzere İBT'in yarattığı olanaklardan daha iyi yararlanabilmek için haberleşme listeleri, tartışma forumları gibi adına Sanal Dünya Toplulukları (SDT) diyebileceğimiz oluşumların çok yaygınlaşacağını ve etkinliklerinin çok artacağını düşünmekteyiz. Bu gelişmelerin çok başarılı örneklerini küreselleşme karşıtı veya çevreci hareketlerde ve özellikle Dünya Ticaret Örgütü'nü protesto için yürütülen kampanyalarda görmekteyiz.

E-Toplumda gönüllü kuruluşlar bağlamında İnternet ve İBT'nin getireceği kolaylıkları iki bölümde inceleyebiliriz:

- SDT'lerle ilgili yarar ve kolaylıklar
- Gerçek Dünya kuruluşları ile ilgili yarar ve kolaylıklar

Bugün henüz gelişme çağında olduğunu söyleyebileceğimiz SDT'lerin önümüzdeki onyılda büyük bir yaygınlık ve çeşitlilik kazanacağı ileri sürülebilir. Zira gerçek dünyadaki kuruluşlara göre çok önemli avantajlara sahiptirler:

- İletişim çok hızlı olduğu için çabuk hareket edilebilir. Örneğin herhangi bir olaya tepki göstermek gerektiğinde çok hızlı bir biçimde gereken faaliyete geçilebilir.
- Herhangi bir eylemde kimlikler belli ölçüde veya sürede gizli tutulabileceği için gerçek Dünyada gereken medeni cesarete daha az ihtiyaç duyulur.
- Yalnız bulunulan kent veya ülkeyle bağlı olmaksızın çok geniş bir alanda ve sınırları aşarak, eylemlere katılmak olanağı vardır.
- Eylemlerin hazırlık veya uygulama aşamalarını gerçekleştirmek daha az giderle sağlanabilir.
- Eylemler dolayısı ile polis veya ceza kovuşturma ve soruşturmalarından kurtulmak olasılığı yüksektir.

İnternet ve İBT var olan dernek, vakıf gibi tüzel kişiliği haiz bulunan veya grup, cephe, topluluk gibi daha esnek yapıda olan kuruluşlar açısından da büyük yararlıklar ve kolaylıklar sağlamaktadır. E-Topluma geçiş halinde bu yararlanma artık tam bir zorunluluk haline gelecektir. Zira Web sayfası olamayan, İnternet'te bir faaliyette bulunmayan bir kuruluş yok sayılacaktır. İnternet'in bu kuruluşlar için sağlayacağı pek çok yararlardan bazıları şunlardır:

- Kuruluşun tanıtımını yapmak,

- Kuruluşun çalışmalarını ilgililere duyurmak,
- Yeni üye kaydı yapmak,
- Üye ödentilerini tahsil etmek,
- Üyelerini toplantı ve eylemlere çağırarak,
- Kuruluşun görüş ve düşüncelerinin propagandasını yapmak,
- Gerçek Dünyadaki eylemlerini sanal dünyada devam ettirmek.

E-Toplumda, gönüllü kuruluşların örgütlenmesi konusundaki olası gelişmelere gelince: SDT'ları açısından bugün ayrıntılı öngörülerde bulunmak pek mümkün olamamaktadır. Zira öncelikle bu alanda daha ne gibi teknik gelişmeler olabileceği henüz belli değildir. İkinci olarak, İnternet hukuku, henüz emekleme aşamasındadır. Bugüne kadar yapılan düzenlemeler ancak çok küçük bir alanı kapsamaktadır. İlerde ne gibi düzenlemeler yapılabileceği ve bu düzenlemelerin nasıl bir resim ortaya koyağı da şimdiden kestirilememektedir. Bununla beraber,

- Kuruluşların ilgi alanlarının çeşitleneceğı,
- Bütün kuruluşların üye sayılarının çok artacağı, belki de üyelerin ilgi alanları ve bilgi derecelerine göre bazı sınıflandırılmalara tabi tutulması gerekeceğı,
- Yönetimin zorlaşacağı, buna karşılık bugünden ortaya çıkmış olan bazı bilgisayar yazılımlarının daha da geliştirilerek kuruluşun yönetimine destek olacağı,
- Bu gibi kuruluşların etkinliğı arttıkça, bunların faaliyetlerinin belli ölçüde izlenmesi ve hatta kısıtlanması yolunda bazı önlemler alınabileceğı tahmin edilebilir.

Gerçek Dünyadaki gönüllü kuruluşlara gelince; yukarıda e-Topluma geçildiğinde bunların, e-Devlete toplumsal katılımı sağlamada arayüz görevi görmek gibi yeni ve çok önemli bir işlev kazanacakları görüşü ileri sürüldü. Bu yeni işlev dolayısı ile, gönüllü kuruluşların öneminin ve saygınlığının artması ölçüsünde, üyeleri çoğalacak, gelirleri bollaşacak, yöneticilerinin de saygınlığı ve önemi artacaktır. Bu gelişme sonucunda kuruluşun örgütlenmesinde de bazı değişiklikler husule gelmesi kaçınılmaz olacaktır:

- Yeni işlev nedeni ile üyelerinin ve belki de üyesi olmayan yurttaş ve bireylerin kuruluşun ilgi alanına giren konulardaki görüş, düşünce, dilek, eleştiri ve yakınmalarını öğrenilmesi, ilgili makamlara yansıtılması, ve yurttaşlar ve halka sonuçtan bilgi verilmesi için gerekli iş süreçlerinin tanımlanması ve yapıların oluşturulması gerekecektir.
- Üyelerin çoğalması ve gelir ve giderlerin artması yeni yapılanmalar yanında, ek kadro ihtiyacı da doğuracaktır.
- İlgi konularının çeşitlenmesi, karmaşıklaşması, işlerin coğrafi dağılımının genişlemesi hiyerarşik örgütlenme yerine matris yapılanma gibi yeni kalıpların aranması ihtiyacını doğuracaktır.
- Üye sayısı çoğaldığı ölçüde gerek yönetim ve gerek çalışma konularına da ilgi artacağından karar süreçlerinde bazı değişiklikler kaçınılmaz olacaktır. Örneğin bazı oylama ve kararların sanal ortamda gerçekleştirilmesi gündeme gelecektir.
- Giderek sanal ortamdaki çalışmaların çoğalması yeni güvenlik tanımları ve yapılarına ihtiyaç gösterecektir.

5. Eylem Planı

Yukarda örgütlenme bağlamında e-Toplum hakkındaki vizyonumuz, yaşanmakta olan ve yaşanacak genel eğilimler göz önüne alınarak açıklandıktan sonra, e-Topluma geçerken nasıl bir süreç yaşanabileceği değişime konu olacak alanlar belirlenmek suretiyle bazı görüşler ileri sürülmüştü. Bu sürecin oluşmasında başlıca rolü toplumsal, ekonomik ve teknolojik dinamikler oynayacak olmakla beraber, bu süreci hızlandırmak, olumsuz yönlere sapılmasını önlemek ya da yaşanabilecek tıkanıklıkları gidermek amacıyla kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere, toplumun bütün bileşenleri ve özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından bazı eylemlerde bulunulması da yararlı olacaktır.

Bu eylemlerin neler olabileceği konusuna geçmeden bir noktanın belirlenmesi yararlı olacaktır: Bu eylemlerin büyük bölümü e-Toplumun oluşması amacına yönelik, pek azı ise doğrudan doğruya e-Toplumda örgütlenme konusu ile ilgili olacaktır. Diğer bir deyişle, e-toplumun oluşması için yürütülecek strateji ve planlar, harcanacak emek ve paralar, aynı zamanda örgütlenme alanında da yararlı olacaktır. Bu bakımdan, burada İnternet'in yaygınlaşması, bireylerin bilinç ve bilgi düzeylerinin yükseltilmesi gibi genel hazırlıklar ayrıca söz konusu yapılmayacaktır.

Diğer taraftan, gerek e-Topluma geçiş sırasında ve gerek geçiş tamamlandıktan sonra, aile, okul, köy, STK gibi toplumun her bir ögesi için lazım olacak çeşitli örgütlenme kalıplarının e-Toplumun iç dinamikleri sayesinde adeta kendiliğinden ortaya çıkacağı düşünülmektedir. O halde eylem planı, bu dinamiklerin önünün açılmasına, tıkanıklıkların giderilmesine yönelik olmalıdır. Bu eylemleri aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz:

- E-Öğrenme olanaklarının yaygınlaştırılması,
- Uzaktan-çalışma ile ilgili toplumsal katılımların ve kurumsal dirençlerin kırılması,
- E-Toplumda yaşanacak yeniden yapılanma ihtiyaçlarının dikkate alınması, yeni yapılanmaların ve iş süreçlerinde yaşanacak değişikliklerin icap ettirdiği örgütlenme biçimlerine geçilmesi ile ilgili engellerin kaldırılması,
- Toplumun demokratikleşme sürecinin hızlandırılması,
- Toplumdaki haksız kazanç yollarının engellenmesi,
- Tekelleşmenin önüne geçilmesi

Bu başlık altında alınacak önlemlerin büyük bir kısmı yeni yasal düzenlemeleri gerektirmektedir. Yalnız bu yasal düzenlemeler konusunda da, e-Bireyin ve e-hizmetlerin geliştirilmesi için gereken, bilgi edinme özgürlüğü, kişisel verilerin korunması, katılımcılığın ve saydamlığın artırılması gibi alanlardaki düzenlemelere ek düzenlemelere fazla gerek duyulmayacağı düşünülmektedir.

Vurgulanması gereken önemli bir nokta da şudur: Bu eylem planının yaşama geçirilmesi yolunda atılacak olan adımların göstermelik adımlar değil, gerçekte olması gereken adımlar olmalıdır. Bu hususu bir örnek ile biraz açalım.

Bugün İnternet üzerinden hizmet sunan seyahat şirketlerinin Web sayfasından, çeşitli gezi seçeneklerini inceleyerek yer, fiyat, süre gibi konular açısından en uygun olanını seçmek, hatta

seçilen tur için yer ayırtmak mümkün olmaktadır. Ama bu çalışma sonunda sözleşme imzalamak ve ödemede bulunmak gibi nedenlerle yine seyahat şirketi büroya bizzat gelinmesini istiyorsa, İnternet'ten alınan göstermelik bir hizmet haline gelmektedir. Bugün Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşları tarafından benzeri ortamların oluşturulması amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmakta ancak bu çalışmalarda seyahat şirketinin uygulamasına benzer durumlarla karşılaşılmaktadır.

Eylem planında en önemli rolün sivil toplum kuruluşlarına düştüğü düşünülmektedir. STK'ların en önemli çalışma alanı ise halkın bilinçlendirilmesi ve hizmet beklentilerini oluşturması olmalıdır. Bu amaçlar çeşitli sivil toplum örgütleri aracılığı ile gerçekleştirilebilir, hizmet veren kurumlar arasında rekabet unsuru yaratacak ortamlar oluşturulabilir, yarışmalar düzenlenebilir, köy kahvelerinde, halkın bir arada olduğu ortamlarda video gösterileri, paneller, tiyatro gösterileri v.b. bir çok aktivite hazırlanabilir. Toplum ne isteyeceğinin bilincine vardığında, toplumun diğer yapı taşları buna yönelik önlemlerini kendiliğinden alacaktır.